نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیستم، شماره ۵۶، بهار ۱۳۹۹

واکاوی پیامدهای خزش شهری در سکونتگاه‌های پیرامون شهر (مطالعه موردی: سکونتگاه‌های پیرامون شهر شهرکرد)

دریافت مقاله: ۹۸/۵/۴ **پذیرش نهایی**: ۹۸/۱۲/۲۵

صفحات: ۳۶۴-۳۴۹

قربانعلی کریمی دهکردی: دانشجوی دکتری، جغرافیا روستایی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
Email:karemibahonar@gmail.com
رحمت الله منشی زاده: دانشیار، گروه جغرافیا، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.[1]
Email: rahmatollahmonshizadeh@gmail.com
بیژن رحمانی: دانشیار، گروه جغرافیا، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
Email:b-rahmani@sbu.ac.ir

چکیده

گسترش شتابان شهرها و رشد فیزیکی ناموزون آن‌ها، که اصطلاحاً "خزش شهری" نامیده می‌شود، موجب خورندگی روستاها و اراضی پیرامونی آن‌ها، تبدیل بی رویه اراضی کشاورزی و تخریب منابع محیط زیست گردیده است. این وضعیت در شهرستان شهرکرد مرکز استان چهارمحال وبختیاری نیز نمود گسترده‌ای داشته است. این پژوهش با هدف واکاوی پیامدهای پدیده خزش شهری در مناطق پیرامون شهرکرد از جمله مناطق سکونتگاهی کیان، چالشتر، مهدیه، زانیان و نافچ به روش توصیفی- پیمایشی با بهره گیری از روش جمع آوری داده‌ها از طریق اسنادی (مبانی تئوریک پژوهش) و روش میدانی- پرسشنامه‌ای در سه بعد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و محیط زیستی-کالبدی (۴۰۰نفر) انجام پذیرفته است. سپس با استفاده از SPSS (آزمون t تک نمونه ای و فریدمن) تحلیل شده است. نتایج حاکی از آن است؛ بعد زیست محیطی بیشترین امتیاز، ۳/۹۸ (آلودگی، تخریب معماری سنتی و تنوع زیستی) و سپس ابعاد اقتصادی و اجتماعی به ترتیب با امتیاز ۳/۹۶، ۳/۸۹ (مواردی چون بورس بازی و افزایش قیمت زمین و مسکن، فرار سرمایه از روستاها، تجمل گرایی ، کاهش میزان مشارکت، ازدحام و ...) در زمینه پیامدهای منفی پدیده مورد مطالعه را به خود اختصاص داده‌اند و نیازمند توجه برنامه‌ریزان و مدیران شهری به این امر و لحاظ کردن توسعه و رویکردهای پایدار و یکپارچه در زمینه حل این مسئله و کاهش اثرات منفی آن است.

کلید واژگان: الحاق روستا به شهر، پیامدهای اقتصادی، پیامدهای اجتماعی و فرهنگی و پیامدهای محیط زیستی –کالبدی.

۱. **نویسنده مسئول**: تهران، اوین، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، گروه جغرافیای انسانی

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

مقدمه

بسیاری از کشورهای جهان اکنون وارد دوره‌ای شده‌اند که نه تنها جمعیت شهری‌شان بیش از جمعیت روستایی آن‌هاست، بلکه سطح واقعی زمین‌های اشغال شده از طریق گسترش شهرها و یا زمین‌هایی که رشد شهری در آنها دارای تقدم است، با آنچه به کشت و کار اختصاص داده می‌شود، به رقابت خواهد پرداخت. شفیعی ثابت و خاکسار (۱۳۹۶به نقل از کارول[2] ۲۰۱۲) معتقدند با افزایش جمعیت شهرها و در جهت برآورده کردن نیازهای ساکنین شهرها به سمت اراضی پیرامونی خود در حال خزش می‌باشند. خزش شهری در ابتدا مشکلات چشم‌گیری نداشته است، و اغلب منجر به توسعه اقتصادی مثبت و باعث آزادی عمل افراد می‌شد. اما جلوه‌های مثبت این پدیده از مدت‌ها قبل کمرنگ شده است. خزش شهری که از آن به پراکنده‌رویی شهری هم نام می‌برند اصطلاحی است که در نیم قرن اخیر در قالب واژه sprawl و به معنی عام گستردگی ناموزون شهر در متون آورده شده است (جلالیان و همکاران، ۱۳۹۲). بر اساس نتایج یک پژوهش تا سال ۲۰۳۰ مناطق شهری بیش از ۴۶۳۰۰۰ مایل مربع و یا ۱/۲ میلیون کیلومتر مربع گسترش خواهند یافت. پیش‌بینی شده است که بیش از ۷۵درصد توسعه مراکز شهری در آسیا رخ می‌دهد که چین و هند ۵۵ درصد از کل این منطقه را در بر می‌گیرند (لاورنس[3]،۲۰۱۲).

نقش کانونی شهرها در الگوی انتظام فضایی سرزمینی (اعم از توسعه یافته و در حال توسعه) سبب شده تا همواره تمامی این سکونتگاه‌ها از رشد و توسعه در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، سیاسی، فضایی و کالبدی برخوردار باشند. و رشد فیزیکی شهر نیز تا حدودی جلوه و نمودی عینی از توسعه آن در عرصه فضایی است. در مفهومی علمی، به افزایش کمی و کیفی کاربری‌ها و فضاهای کالبدی یک شهر در ابعاد افقی و عمودی که در طول زمان انجام می‌گیرد، می‌توان توسعه فیزیکی اطلاق نمود. یکی از پیامدهای توسعه فیزیکی مادرشهرها به ویژه طی نیم قرن اخیر خزش شهری است. و به معنای گسترش شهرها در نواحی پیرامونی است که اغلب بار منفی به همراه دارد (افراخته و حجی پور، ۱۳۹۲).

خزش شهری، رشد بیش از اندازه شهر است و سه بعد دارد:

الف) پراکندگی جمعیت در سکونتگاه‌های کم تراکم.

ب) ساختمان‌های ناپیوسته و بسیار پراکنده.

ج) توسعه جدید در فواصل دورتری از مرکز شهر در حاشیه‌ها و حومه‌های شهری (شیخ بیگلو و اکبریان رونیزی، ۱۳۹۷).

در واقع خزش شهری از ویژگی‌های شناخته شده بیشتر شهرهای کشورهای در حال توسعه است. که پراکندگی و گسترش نامنظم اجزای شهر در پیرامون آن محسوب شده و از نظر اجتماعی و اقتصادی چشم-اندازی از فقر، اسکان غیر رسمی، کاربری غیر قانونی اراضی در حاشیه شهرها، فقدان یا کمبود شدید امکانات زیر ساختی و خدمات عمومی را نشان می‌دهد (شفیعی ثابت و خاکسار، ۱۳۹۶).

از نتایج عمده توسعه ناموزون فیزیکی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

---

[2] -Karol,

[3] -Lawrence,

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]

[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

- عدم بهره‌برداری از زمین های کشاورزی اطراف مادر شهرها و رها کردن این زمین‌ها به مدت چند سال برای کسب سود بیشتر (آیش اجتماعی زمین).
- انتقال فرصت‌های اشتغال از شهر مرکزی به اطراف آن.
- کاهش زمین و در نتیجه مشکل ایجاد تاسیسات عمومی در اطراف شهرها و مادر شهرها.
- افزایش هزینه تامین خدمات عمومی در بخش‌های کم تراکم اطراف شهرها (شفیعی ثابت، ۱۳۹۳).

سرعت و الگوی گسترش بیرونی شهر و در نتیجه میزان پایداری آن تحت تاثیر مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، فیزیکی، حقوقی و مالکیت، سیاسی، حمل و نقل و ارتباطات قرار دارد. هر کدام از این عوامل به نحوی باعث تسریع و تشویق و یا تحدید گسترش شهر به اراضی پیرامون می‌شوند. در پژوهش حاضر با توجه به وضعیت موجود شهر شهرکرد و نیز پس از مطالعه مبانی نظری و شاخص‌های پایداری الگوی توسعه شهری؛ مهم‌ترین پیامدهای الحاق روستاها در قالب پیامدهای اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیط زیستی - کالبدی مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

عوامل اقتصادی

از دیدگاه اقتصادی علاوه بر تأثیر مهم میزان رشد شاخص‌های اقتصادی در سرعت بخشیدن به توسعه شهرنشینی، زمانی که استقرار خانواده‌ها و بنگاه‌های اقتصادی در حاشیه شهری-روستایی دارای توجیه اقتصادی باشد، توسعهٔ بی‌رویه شهر به اطراف اتفاق خواهد افتاد. در این شرایط دستیابی به زمین‌های ارزان قیمت در حاشیه شهر اهمیت ویژه‌ای دارد. بهای ناچیز زمین‌هایی که امید می‌رود در آینده ترقی بسیار داشته باشند، می‌توانند رشد شهری را به سمت خود جذب کنند (صالحی، ۱۳۹۴).

عوامل کالبدی- فضایی

با نگاه به روند توسعه فیزیکی شهرها به ویژه در نیمه دوم قرن بیستم، معلوم می‌گردد که یک عنصر محدود به نام زمین (زمین های قابل سکونت) تحت تاثیر عواملی چون ازدیاد جمعیت (رشد طبیعی و مهاجرت‌ها) ادغام روستاها در بافت فیزیکی شهرها، گستردگی و پرشمارش هستند. واحدهای تولیدی، خدماتی و مسکونی، تغییر الگوی مصرف زمین، افزایش حرص و طمع انسان‌ها، زمین خواری و سوء مدیریت و... با آهنگی سرسام آور کاهش می‌یابد. با عنایت به این اصل که هیچ شهری نمی‌تواند علت وجودی داشته باشد مگر اینکه منابع بالفعل یا بالقوهٔ محیطی، شرایط توسعه آن را فراهم سازد، به دنبال رشد فیزیکی شتابان مجتمع‌های زیستی، بخش وسیعی از مرغوب‌ترین، مناسب‌ترین و بالطبع با ارزش‌ترین اراضی بلافصل شهرها -که از دیرباز شرایط زیست محیطی لازم و کافی برای تجمع انسان‌ها در آنها وجود داشته است- در معرض نابودی قرار می‌گیرد (پریزادی و صالحی، ۱۳۹۶).

عوامل زیست محیطی

جوامع انسانی با توسعه فضای شهری بر طبیعت اثر گذارده‌اند به نحوی که در طول تاریخ، تاثیر این توسعه را بر طبیعت می‌توان مشاهده کرد. مخصوصا در مورد سکونتگاه‌های اولیه انسان و جوامع کشاورزی و نیز در

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

شهرهای جدیدتر دوره صنعتی، که در آن شکل شهر شدیدا تحت تاثیر عواملی چون اقلیم، توپوگرافی، منابع آب و زمین زراعی بوده است. مقایسه زیستگاه‌های ساخته شده در کوه‌ها و زمین های هموار، میان اقلیم گرم و سرد و میان آنها که در حاشیه رود ساخته می‌شوند، با آن‌هایی که در پای کوه‌ها ساخته می‌شوند، نشان خواهد داد که فرم مصنوع، می‌تواند بسته به شرایط بستر طبیعی تغییر کند (پریزادی و صالحی، ۱۳۹۶).

در ارتباط با موضوع تحقیق، پژوهش‌هایی در داخل و خارج صورت گرفته است که به تعدادی از آن‌ها در ادامه اشاره می‌شود:

رهنما و عباس زاده (۱۳۸۷) یکی از تبعات مهم توسعه فیزیکی مراکز شهری و تغییر کاربری اراضی پیرامونی آن را از بین رفتن اراضی سبز و کشاورزی و تبدیل شدن به مکان‌های مسکونی، تجاری و صنعتی می‌داند که سبب ایجاد مشکلات زیست محیطی شده تا جایی که اراضی سبز جای خود را به سازه‌های بتنی و حومه سرسبز به منطقه خاکستری تبدیل می‌شود. مهدوی و برنجکار (۱۳۹۳) بیان نموده‌اند که شهر بندر انزلی کانون جذب جمعیت مهاجر، اعم از روستاها و شهرهای اطراف می‌باشد. و بخش زیادی از اراضی روستاها تغییر کاربری یافته و به سازه‌های شهری تبدیل شده است. سرایی و همکاران (۱۳۹۰) نشان دادند که در اثر ملحق شدن روستاهای حاشیه ای خیرآباد و عیش آباد به شهر یزد، میزان اراضی باغات این دو روستا در سال ۱۳۶۵برابر با ۲۳۱/۱ هکتار بوده که این میزان در سال ۱۳۸۵ به ۱۹۹/۶۳ هکتار کاهش پیدا کرده است.

کاظمیان شیروان و همکاران (۱۳۹۶) معتقد است پیشروی کلان شهر تهران و توسعه شهری و روستایی در محیط پیراشهری از جمله حوزه‌های مسئله دار در مدیریت کلان شهری هستند. سرور و خیری زاده (۱۳۹۶) نشان دادند که طی یک دوره ۱۳ ساله حدود ۵۹۲ هکتار از مناطق پیرامون شهر به ساخت و سازهای تبدیل شده که حدود ۳۲۰هکتار از این اراضی کشاورزی و باغات و مابقی اراضی بایر بوده که در مناطق شرقی شهر قرار دارد. بررسی تحولات جهانی در عصر حاضر، حاکی از این است که شهر و شهرنشینی با تغییرات کمی و کیفی زیادی روبه رو بوده و با سرعت به جلو در حال حرکت است. که پیامدهای منفی را نیز در پی داشته است. گسترش شهر، در مراحل آغازین از ساخت اولیه آن تبعیت می‌کند؛ اما در مراحل بعدی، یا تحت کنترل نظم ناشی از برنامه‌ریزی قرار می‌گیرد و یا مانند اغلب شهرهای بزرگ کشورهای در حال توسعه، با رشد بی رویه و ناموزون خود قلمروهای کشاورزی و روستایی پیرامون را در خود بلعیده و هزینه‌های سنگینی برای تأمین و گسترش خدمات و تأسیسات زیربنایی شهر تحمیل می‌کند (شفیعی ثابت و خاکسار، ۱۳۹۶).

بررسی نسبت تغییرات جمعیتی سکونتگاه‌های شهری و روستایی در ایران به عنوان کشوری در حال توسعه نیم قرن اخیر مشابه تغییرات کل جمعیت کشورهای جهان و شدیدتر از کشورهای در حال توسعه بوده است. مطالعه سرشماری های رسمی ایران در پنجاه سال گذشته نشان می‌دهد که دقیقاً سهم جمعیت روستایی و شهری از کل جمعیت کشور به صورتی معکوس دگرگون شده، و نسبت جمعیت روستایی و شهری به ترتیب از ۶۸/۵ و ۳۱/۵ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۳۱/۵ و ۶۸/۵ درصد در سال ۱۳۸۵ تغییر یافته است (ضیاء توانا و قادرمزی، ۱۳۸۸). مسئله تصرف فضای پیرامون شهرها و گسترش شهر به سوی زمین های اطراف اهمیت بالایی داشته است. قانون حفظ اراضی زارعی و باغ ها (مصوب ۱۳۷۴/۳/۳۱ و اصلاحیه آن در ۱۳۸۵/۸/۱) ناظر بر حفاظت از اراضی کشاورزی (زراعی

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

و باغی) و جلوگیری از تغییر کاربری آن‌ها در خارج از محدوده شهرها، اعم از حریم و خارج از حریم است. قانون تعیین و حفاظت از اراضی حریم شهرها (مصوب ۱۳۸۶ مجمع تشخیص مصلحت نظام) نیز مجموعه قوانین حاکم هستند. با این حال، رعایت این قوانین و اثربخش بودن آن‌ها برای حفاظت از منابع تولید کشاورزی پیرامون شهرها و کنترل بی‌رویه شهر با شک و شبهه‌ای همراه است. این وضعیت در حالی است که کمتر شهری از شهرهای کشورمان را می‌توان سراغ گرفت که با مسائل و مشکلات ناشی از توسعه و گسترش فضایی دست به گریبان نباشد.

همچنین در ارتباط با موضوع تحقیق حاضر، در داخل کشور ضیاء توانا و قادرمزی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیراشهری در فرآیندخزش شهر روستاهای نایسر و حسن آباد سنندج دریافتند: این روستاها طی دوره دوازده ساله ۱۳۸۷-۱۳۷۵ با نرخ رشدهای ۴۵/۲ و ۱۹/۸ درصدی مواجه شدند و جمعیت شان در همین زمان به ترتیب ۲۰/۲ و ۶/۴ برابر افزایش یافت. در پژوهشی دیگر جلالیان، ضیائیان، دارویی و کریمی (۱۳۹۲) بیان کردند، گسترش فیزیکی این شهرهای انتخاب شده، به ویژه در ارومیه، بیش از نیاز واقعی جمعیت آن بوده و روند تبدیل زمین‌های کشاورزی و روستایی پیرامون آن‌ها به ویژه در ارومیه با شدت ادامه یافته است. صنعتی شدن شهر اصفهان و ایجاد شهرک‌های مسکونی و مراکز اداری و دانشگاهی در پیرامون شهر اصفهان منجر به افزایش مهاجرت از روستاها، شهرها و استان‌های همجوار به این کلان‌شهر شده است و به دنبال آن جمعیت و نیاز به اراضی شهری، تغییر کاربری اراضی زراعی و آیش اطراف شهر و نهایتاً شکنندگی و ناپایداری منابع محیط‌زیست صورت گرفته است. همچنین افراخته و حجی پور (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان خزش شهری و پیامدهای آن در توسعه پایدار روستایی (مورد: روستاهای پیرامونی شهر بیرجند) دریافتند: در دهه ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ خزش شهری فضای روستاهای پیرامونی را در خود حل نمود و اراضی روستایی نیز به کاربری مسکونی تبدیل شده است. رشد فیزیکی شهری، منجر به تحول ساختار اقتصادی، اجتماعی ، فرهنگی، مدیریتی و خدماتی روستاهای پیرامونی شده است. محمدی و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان شناسایی و تحلیل اثرات خزش شهری بر وضعیت توسعه نواحی روستایی پیرامون (مطالعه موردی: روستاهای پیرامون شهر مریوان) به این نتیجه رسیده‌اند که نشان داد که پدیده خزش شهری علاوه بر پیامدهای مثبت و محدود در بهبود وضعیت کالبدی، موجب شکل‌گیری بحران‌های اجتماعی، اقتصادی، تخریب محیط طبیعی و مدیریتی- نهادی در وضعیت توسعه روستاهای مورد مطالعه شده است. ارلک[4] و همکاران (۲۰۱۸)، در پژوهشی تحت عنوان، قوانین سازمانی و گسترش شهری: شواهدی از اروپا، به بررسی سیاست‌های استفاده از زمین و مشوق‌های مالی محلی و تأثیر آن‌ها بر گسترش فضای شهری پرداختند. نتایج نشان داد که تمرکز زدایی و تقسیم‌بندی سیاسی محلی به‌طور قابل‌توجهی با ترویج شهری و رشد و گسترش پراکنده‌ی شهر ارتباط دارد. ابودو[5] و همکاران (۲۰۱۸)، در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی فضایی رشد پراکنده‌ی شهری در شهرداری آروا، اوگاندا با استفاده از سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی و ماتریس زنجیره مارکوف به پیش‌بینی تغییرات آینده در ترکیب شهر و بررسی رشد پراکنده‌ی آن پرداختند. نتایج نشان

[4] Ehrlich
[5] Abudu

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

داد که شهرنشینی باعث ایجاد فرصت‌های اقتصادی و ظهور شهرک‌های غیر برنامه‌ریزی شهری و همچنین رشد و گسترش پراکنده‌ی شهری شده است. کیلمن و همکاران (۲۰۱۷) طی بررسی و مقایسه الگوهای مختلف توسعه پیراشهری در جنوب (مورد مطالعه تاکورادی) و شمال غنا (مورد مطالعه بلگاتانگا) دریافتند برنامه‌ریزی کاربری اراضی به دلیل اجرا نکردن قوانین و مقررات و مشارکت نداشتن مردم محلی در فرآیند برنامه‌ریزی با شکست مواجه می‌شود. و کائوو همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی به توسعه شهری در چین و تاثیر آن بر الگوی استفاده از زمین در شهرستان مینگ از سال ۱۹۷۶ لغایت ۲۰۱۵ دریافتند: طی ۴۰ سال گذشته جنگل کاهش یافته و بسیاری از اراضی خارج از مناطق شهری به طور چشم‌گیری تغییر کرده است.

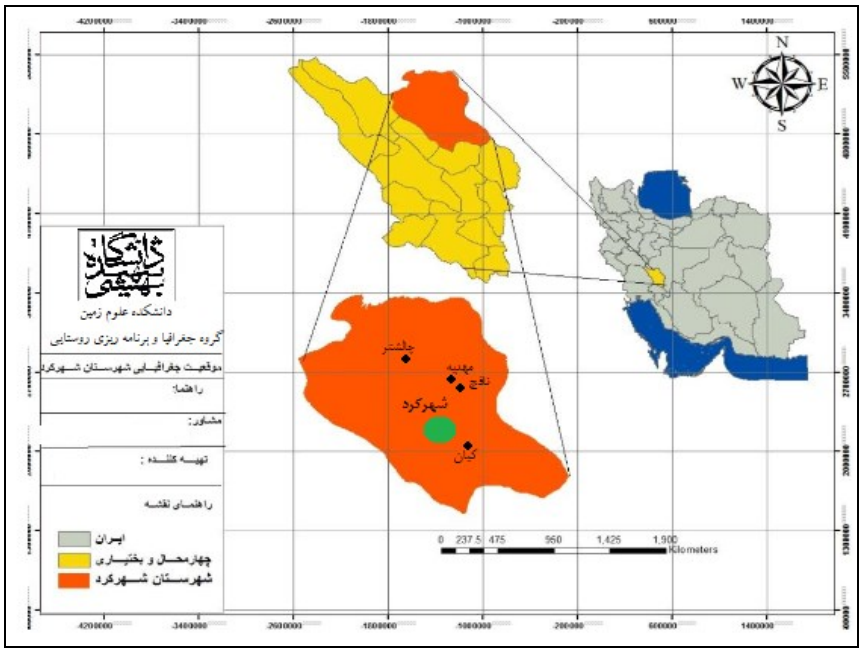
یکالو هیلوم آرایا (۲۰۰۹) در پژوهشی تحت عنوان: استفاده از زمین‌های شهری و استفاده از آنالیز مدلسازی رایانه‌ای (مطالعه موردی پرتغال)، به این نتایج دست یافتند، منطقه مورد مطالعه در حال دستخوش و تغییر فوق‌العاده است. که این تغییرات به علت گسترش نرخ رشد شهری، مناطق زیادی از جمله پوشش جنگل، اراضی کشاورزی، تهدید و در حال تغییر و تحول می‌باشند، در نهایت، برای برنامه‌ریزان شهری و اینکه بلوک-های ساختمانی در چه وقت باید ایجاد شوند بدون اینکه تغییری در کاربری اراضی ایجاد شود برنامه‌ریزی می-کند. در این میان استان چهارمحال و بختیاری به لحاظ کارکردهای متفاوت کشاورزی (باغداری)، دام‌پروری و زیست محیطی از استان‌های پر اهمیتی است که شهرهای بزرگ آن هم‌چون شهرکرد، بروجن، فارسان، لردگان و... در سال‌های اخیر با گسترش شتاب‌زده‌ای همراه بوده است. این گسترش می‌تواند آسیب‌های متعددی را برای پتانسیل‌های استان چهارمحال و بختیاری و بالاخص شهر شهرکرد داشته باشد. در همین راستا نوشته حاضر تحولات کالبدی سکونت‌گاه‌های روستایی پیرامون شهرستان شهرکرد را مورد بررسی قرار داده و به این سوال پاسخ می‌دهد که اثرات و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و محیط زیستی-کالبدی بعد از خزش شهری چگونه بوده است؟

روش تحقیق

منطقه مورد مطالعه

شهرستان شهرکرد یکی از شهرستان‌های استان چهارمحال و بختیاری می‌باشد که در شمال شرقی استان واقع شده است. و از نظر موقعیت جغرافیایی این شهرستان در طول شرقی ۴۹ درجه و ۲۲ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۴۹ دقیقه و از نظر عرض جغرافیایی در عرض شمالی ۳۲ درجه و ۲۰ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۳۱ دقیقه قرار گرفته‌است. مرکز این شهرستان، شهر شهرکرد می‌باشد. این شهرستان دارای ۳۰۰۴ کیلومتر مربع وسعت شامل ۳ بخش،۱۰ شهر و ۸ دهستان است که شهرکرد مرکز استان با ارتفاع ۲۱۰۰ ازسطح دریا بلندترین مرکز استان در ایران است و به همین سبب به بام ایران شهرت یافته است. این شهرستان از لحاظ موقعیت نسبی از سمت شمال و شرق و جنوب شرقی به استان اصفهان از طرف غرب به شهرستان کوهرنگ و از طرف جنوب و جنوب شرقی به فارسان و اردل منتهی می‌شود شکل(۲) (پورتال استانداری چهارمحال و بختیاری و مرکز آمار ایران ،۱۳۹۰).

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

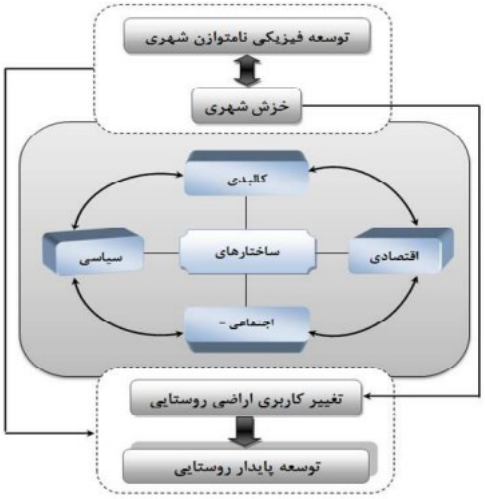

شکل(۲). منطقه مورد مطالعه

روش کار

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی - توسعه ای و به روش توصیفی– پیمایشی انجام پذیرفته است. جامعه آماری پژوهش سرپرستان خانوار روستاهای شهرستان شهرکرد (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) تشکیل می‌دهد که بر اساس آمار اتخاذ شده از شورای اسلامی شهرهای مذکور تعداد آنها بالغ بر ۱۵۰۰۰ نفر بوده که با استفاده از جدول حجم نمونه کرجسی و مورگان تعداد ۴۰۰ نفر به عنوان نمونه تعیین و به شیوه طبقه‌ای تصادفی به عنوان نمونه انتخاب گردیدند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته در قالب طیف پنج درجه‌ای لیکرت (خیلی کم، کم، تاحدودی، زیاد و خیلی زیاد) در سه بعد پیامدهای اقتصادی، پیامدهای اجتماعی و فرهنگی و پیامدهای محیط زیستی-کالبدی تهیه شده است. روایی پرسشنامه مذکور با استفاده از روش وابسته به محتوا تایید و پایایی آن طی یک مطالعه مقدماتی و با استفاده از آلفای کرونباخ در بعد اقتصادی ۰/۸۵۱، بعد اجتماعی فرهنگی ۰/۸۸ و بعد محیط زیستی –کالبدی ۰/۸۰ برآورد شده است. سپس داده ها، با استفاده از نرم افزار SPSS با بهره‌گیری از روش t تک نمونه‌ای و فریدمن مورد تحلیل واقع شدند.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

شکل (۱). مدل مفهومی تحقیق

نتایج

براساس یافته‌های تحقیق ۸۷/۳ درصد از افراد نمونه را مردان تشکیل می‌دهند. همچنین بیشترین تعداد پاسخ‌گویان (۳۴/۵ درصد) مربوط به گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال است. ۵۲/۴ درصد از افراد زیر دیپلم و ۴۷/۶ درصد از افراد در این جامعه آماری دارای مدرک تحصیلی لیسانس و بالاتر بوده‌اند. حدود ۷۰ درصد جامعه آماری شاغل‌اند. همچنین نتایج حاصل از پرسشنامه نشان می‌دهد وضعیت درآمدی روستاییان تنها در بین ۱۳/۳ درصد بالای سه میلیون تومان بوده است. ویژگی‌های عمومی پرسش‌شوندگان در قالب ۶ متغیر عمومی (جنسیت، سن، میزان تحصیلات، وضعیت تاهل، شغل، میزان درآمد) در جدول(۱) به تفضیل بیان‌شده است.

جدول (۱). توزیع پاسخ‌گویان برحسب ویژگی‌های عمومی

متغیر		فراوانی	درصد	متغیر		فراوانی	درصد
جنس	مرد	۳۴۹	۸۷/۳	وضعیت تاهل	مجرد	۳۳۸	۸۴/۵
	زن	۵۱	۱۲/۸		متاهل	۶۲	۱۵/۵
سن	۲۰ تا ۳۰ سال	۷۰	۱۷/۸	وضعیت درآمد	کمتر از ۱ میلیون تومان	۹۵	۲۳/۸
	۳۱ تا ۴۰ سال	۱۳۸	۳۴/۵		بین ۱ تا ۲ میلیون تومان	۱۰۳	۲۵/۸
	۴۱ تا ۵۰ سال	۱۱۸	۲۹/۶		بین ۲ تا ۳ میلیون تومان	۱۴۹	۳۷/۳
	۵۱ سال به بالا	۷۳	۱۸/۳		بالای ۳ میلیون تومان	۵۳	۱۳/۳
میزان تحصیلات	ابتدایی	۳۹	۹/۸	وضعیت شغلی	بیکار	۸۳	۲۰/۸
					خانه دار	۲۴	۶
	راهنمایی	۵۱	۱۲/۸		کشاورز	۵۴	۱۳/۵
	دیپلم	۱۲۰	۳۰		شاغل در بخش دولتی	۴۱	۱۰/۳
	لیسانس	۱۵۵	۳۸/۸		شاغل در بخش خدمات	۸۸	۲۲
					شاغل در بخش صنعت	۶۹	۱۷/۳
	فوق لیسانس و بالاتر	۳۵	۸/۸		بازنشسته یا از کار افتاده	۴۱	۱۰/۳

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و محیط زیستی-کالبدی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد

جهت مقایسه پیامدهای اقتصادی الحاق سکونتگاه های روستایی به شهر شهرکرد در این پژوهش از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. مقدار آماره t محاسبه شده برابر با ۴۸/۵۸ در درجه آزادی ۳۹۹ در مقایسه با مقدار جدول بزرگتر بوده و معنادار می‌باشد. بنابراین بین میانگین نمونه و متوسط میانگین جامعه تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر میانگین نمونه ۶۳/۹ حدود ۰/۹ واحد بیشتر از میانگین متوسط جامعه (۳) بوده است. بنابراین پیامدهای اقتصادی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد تقریبا در حد زیاد ارزیابی می‌شود جدول(۲).

جدول (۲). مقایسه میانگین پیامدهای اقتصادی الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر شهرکرد

پیامدها	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین
اقتصادی	۳/۹۶	۰/۳۵۵	۵۴/۱۲۶	۳۹۹	۰/۰۰۰	۰,۹۶۱

بین سرپرستان خانوار در خصوص پیامدهای اقتصادی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد تفاوت معناداری وجود دارد. زیرا خی دو محاسبه شده (۲۸۶/۱۸۶=x^2) در سطح (P<۰,۰۱) معنادار می‌باشد. بنابراین می‌توان پیامدهای اقتصادی الحاق سکونتگاه‌های روستایی را اولویت‌بندی نمود جدول(۳).

جدول(۳). خلاصه نتایج آزمون غیر پارامتریک فریدمن

شاخص ها	مقدار
تعداد	۴۰۰
Chi-square	۲۸۶/۱۸۶
درجه آزادی	۹
سطح معنا داری	۰/۰۰۰

در رتبه بندی پیامدهای اقتصادی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد، بورس بازی و افزایش قیمت زمین و مسکن در رتبه اول (با میانگین رتبه ۶/۴)، کاهش رغبت روستاییان به فعالیت‌های تولیدی (کشاورزی و دامی) در رتبه دوم (با میانگین رتبه ۶/۳۷)، فرار سرمایه از روستاها و پس انداز آن‌ها در شهر در رتبه سوم (با میانگین رتبه ۶)، افزایش هزینه‌های زندگی در رتبه چهارم (با میانگین رتبه ۵/۵۵) بوده و کمترین میانگین مربوط به افزایش هزینه‌های تاسیسات زیر بنایی و روبنایی در رتبه دهم (با میانگین رتبه ۴/۷۹)، وابستگی در تامین مواد غذایی و لبنی به شهر در رتبه نهم (با میانگین رتبه ۵۴/۹۴) و افزایش فقر خانواده ها در رتبه هشتم (با میانگین رتبه ۴/۹۹) بوده است جدول(۴).

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

جدول(۴). شاخص های آمار توصیفی آزمون غیر پارامتریک فریدمن

پیامدهای اقتصادی	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه
بورس بازی و افزایش قیمت زمین و مسکن	۴/۲	۰/۵۵۵	۶/۴
کاهش رغبت روستاییان به فعالیت های تولیدی (کشاورزی و دامی)	۴/۱۷	۰/۵۴۶	۶/۳۷
فرار سرمایه از روستاها و پس انداز آنها در شهر	۴/۰۶	۰/۵۱۲	۶
افزایش هزینه های زندگی	۳/۹۴	۰/۷۳۷	۵/۵۵
بلااستفاده ماندن بخشی از سرمایه (زمین)	۳/۹۶	۰/۵۸۹	۵/۵۲
محدودیت در تامین زمین و مسکن	۳/۹۲	۰/۶۶۹	۵/۲۹
وابستگی مستقیم درآمد خانوارهای روستایی به کسب و کار در شهر	۳/۸۹	۰/۵۱۲	۵/۱۵
افزایش فقر خانواده ها	۳/۸۶	۰/۵۹	۴/۹۹
وابستگی در تامین مواد غذایی و لبنی به شهر	۳/۸۲	۰/۶۴۵	۴/۹۴
افزایش هزینه های تاسیسات زیر بنایی و روبنایی	۳/۷۹	۰/۶۵۵	۴/۷۹

در ادامه جهت بررسی پیامدهای اجتماعی و فرهنگی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد مورد بررسی قرار گرفت. مقدار آماره t محاسبه شده برابر با ۴۳/۹۳ در درجه آزادی ۳۹۹ در مقایسه با مقدار جدول بزرگتر بوده و معنادار می‌باشد. بنابراین بین میانگین نمونه و متوسط میانگین جامعه تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر میانگین نمونه ۳/۸۹ حدود ۰/۸۹۳ واحد بیشتر از میانگین متوسط جامعه (۳) بوده است. بنابراین پیامدهای اجتماعی و فرهنگی الحاق سکونتگاه‌های روستایی چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد در حد متوسط بالا ارزیابی می‌شود جدول(۵).

جدول (۵). مقایسه میانگین پیامدهای اجتماعی و فرهنگی الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر شهرکرد

پیامدها	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین
اجتماعی و فرهنگی	۳/۸۹	۰/۴۰۶	۴۳/۹۳	۳۹۹	۰/۰۰۰	۰/۸۹۳

بین نظرات سرپرستان خانوار در خصوص پیامدهای اجتماعی و فرهنگی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد تفاوت معناداری وجود دارد. زیرا خی دو محاسبه شده (x^2=۵۴۳/۲۳۷) در سطح (P<۰,۰۱) معنادار می‌باشد. بنابراین می‌توان پیامدهای اجتماعی و فرهنگی الحاق سکونتگاه‌های روستایی را اولویت بندی نمود جدول(۶).

جدول(۶). خلاصه نتایج آزمون غیر پارامتریک فریدمن

شاخص ها	مقدار
تعداد	۴۰۰
Chi-square	۵۴۳/۲۳۷
درجه آزادی	۱۹
سطح معنا داری	۰/۰۰۰

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

در رتبه‌بندی اجتماعی و فرهنگی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد، تجمل گرایی و گرایش به مصرف کالاهای لوکس در رتبه اول (با میانگین رتبه۱۲/۷۲)، کاهش همبستگی (ارتباطات انسانی) و مشارکت در رتبه دوم (با میانگین رتبه ۱۲/۶)، ازدحام و تراکم جمعیت در شهرها در رتبه سوم (با میانگین رتبه ۱۱/۸۶)، الگو پردازی از زندگی و فرهنگ شهرنشینی در رتبه چهارم (با میانگین رتبه ۱۱/۸۱) بوده و کمترین میانگین مربوط به رواج چشم و هم چشمی در بین افراد در رتبه بیستم (با میانگین رتبه ۸/۴۷)، کم رنگ شدن فضیلت‌های و ارزش‌های انسانی (بخشش، همدلی و کمک به دیگران) در رتبه نوزدهم (با میانگین رتبه ۸/۷)و افزایش تنش‌های درون خانواده‌ها در هجدهم (با میانگین رتبه ۸/۹) بوده است جدول(۷).

جدول(۷). شاخص‌های آمار توصیفی آزمون غیر پارامتریک فریدمن

پیامدهای اجتماعی و فرهنگی	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه
تجمل گرایی و گرایش به مصرف کالاهای لوکس	۴/۱۷	۰/۶۵۴	۱۲/۷۲
کاهش همبستگی(ارتباطات انسانی) و مشارکت	۴/۱۶	۰/۷۳	۱۲/۶
ازدحام و تراکم جمعیت	۴/۰۷	۰/۷۱۷	۱۱/۸۶
الگو برداری از زندگی و فرهنگ شهرنشینی	۴/۱	۰/۵۳۷	۱۱/۸۱
تروج اندیشه ناکارآمد بودن روستا برای زندگی در میان بومیان	۴/۰۳	۰/۶۹۳	۱۱/۵۱
افزایش بوروکراسی ، سخت تر شدن اعمال مدیریت شهری به سبب بزرگ تر شدن محدود ه های قانونی و خدماتی	۴/۰۳	۰/۶۰۸	۱۱/۳۶
بروز ناهناجاریهای مختلف اجتماعی-فرهنگی	۳/۹۸	۰/۹۱۳	۱۱/۲۵
کاهش امنیت اجتماعی	۳/۹۴	۰/۸۹۶	۱۱/۲۲
شکل گیری بافت های مساله دار، بی هویت و غیر منسجم و جدا از ساختار اصلی شهر	۳/۹۷	۰/۸۸۲	۱۱/۱
برهم خوردن فضای اجتماعی	۳/۹	۰/۷۸۵	۱۰/۷۴
کاهش حس تعلق مکانی	۳/۹۳	۰/۶۸۱	۱۰/۳۲
توجه به نیازهای واقعی مردم	۳/۸۱	۰/۹۰۳	۱۰/۰۹
رواج مرسومات اجتماعی و فرهنگی شهرنشینان دربین روستائیان	۳/۸۶	۰/۶۷۱	۱۰/۰۴
سوء استفاده توسط گروه ها و افراد ذی نفع	۳/۷۳	۱/۰۶	۹/۷۱
روحیه تلاش و سخت کوشی در به دست آوردن رزق حلال	۳/۷۲	۰/۹۰۳	۹/۴
اتلاف وقت مردم	۳/۶۹	۰/۸۲۷	۹/۱
روحیه تلاش و کوشش در میان اهالی خصوصا جوانان	۳/۷	۰/۸۱۸	۹/۰۹
تنش های درون خانواده ها	۳/۷۴	۰/۶۲۷	۸/۹
کم رنگ شدن فضیلت های و ارزش های انسانی (بخشش، همدلی و کمک به دیگران)	۳/۶۷	۰/۷۹	۸/۷
رواج چشم و هم چشمی در بین افراد	۳/۶۷	۰/۷۹	۸/۴۷

در ادامه پیامدهای محیط زیستی-کالبدی الحاق سکونتگاه های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد مورد بررسی قرار گرفت که نتایج نشان داد مقدار آماره t محاسبه شده برابر با ۵۲/۱۵۳ در درجه آزادی ۳۹۹ در مقایسه با مقدار جدول بزرگتر بوده و معنادار می‌باشد. بنابراین بین میانگین نمونه و متوسط میانگین جامعه تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر میانگین نمونه ۳/۹۸ حدود ۰/۹۸۷ واحد

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

بیشتر از میانگین متوسط جامعه (۳) بوده است. بنابراین پیامدهای محیط زیستی-کالبدی الحاق سکونتگاه‌های روستایی چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد تقریبا در حد زیاد ارزیابی می‌شود جدول(۸).

جدول(۸). مقایسه میانگین محیط زیستی-کالبدی الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر شهرکرد

پیامدهای محیط زیستی-کالبدی	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین
محیط زیستی-کالبدی	۳/۹۸	۰/۳۷۸	۵۲/۱۵۳	۳۹۹	۰/۰۰۰	۰/۹۸۷

بین نظرات سرپرستان خانوار در خصوص پیامدهای محیط زیستی-کالبدی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد تفاوت معناداری وجود دارد. زیرا خی دو محاسبه شده (x^2=۷۵۳/۹۲۴) در سطح (P<۰,۰۱) معنادار می‌باشد. بنابراین می‌توان پیامدهای محیط زیستی-کالبدی الحاق سکونتگاه‌های روستایی را اولویت‌بندی نمود جدول(۹).

جدول (۹). خلاصه نتایج آزمون غیر پارامتریک فریدمن

شاخص ها	مقدار
تعداد	۴۰۰
Chi-square	۷۵۳/۹۲۴
درجه آزادی	۹
سطح معنا داری	۰/۰۰۰

در رتبه‌بندی پیامدهای محیط زیستی-کالبدی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد، افزایش آلودگی محیط زیست در رتبه اول (با میانگین رتبه ۷/۰۳)، از بین رفتن معماری سنتی در رتبه دوم (با میانگین رتبه ۶/۹۲)، تخریب تنوع زیستی در رتبه سوم (با میانگین رتبه ۶/۲۸) بوده و کمترین میانگین مربوط به افزایش مصرف انرژی در رتبه دهم (با میانگین رتبه ۴/۰۴)، برهم خوردن بافت و کالبد روستا) در رتبه نهم (با میانگین رتبه ۴/۲۶)و عدم پیش‌بینی دقیق از اتفاقات آینده در رتبه هشتم (با میانگین رتبه ۴/۳۹) بوده است جدول (۱۰).

جدول (۱۰). شاخص‌های آمار توصیفی آزمون غیر پارامتریک فریدمن

محیط زیستی-کالبدی	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه
افزایش آلودگی محیط زیست	۴/۴۶	۰/۷۰۳	۷/۰۳
از بین رفتن معماری سنتی	۴/۳۸	۰/۵۸۹	۷/۹۲
تخریب تنوع زیستی	۴/۲۴	۰/۵۷۵	۶/۲۸
تغییر کاربری اراضی	۴/۲	۰/۵۳۳	۶/۲
از بین رفتن چشم اندازهای طبیعی	۴/۱۵	۰/۵۲۴	۵/۹۲
افزایش ساخت و سازهای کنترل نشده و بی رویه (بدون برنامه، نامتوازن و ناموزون)	۴	۰/۵۸۶	۵/۵
توسعه ناموزون بافت شهر	۳/۶۹	۰/۸۶۹	۴/۴۶
عدم پیش بینی دقیق از اتفاقات آینده	۳/۷۳	۰/۷۷۳	۴/۳۹
برهم خوردن بافت و کالبد روستا	۳/۶۳	۰/۸	۴/۲۶
افزایش مصرف انرژی	۳/۶۴	۰/۷۵۴	۴/۰۴

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

نتیجه‌گیری

گسترش شهری با خرش فعالیت و سکونت به پیرامون و یا از طریق الحاق سکونتگاه‌های پیرامونی به شهر بزرگتر اتفاق می‌افتد. خزش شهری فعالیت، سکونت (تحول فضایی) و گسترش غیر ارادی است که معولا نواحی پیرامونی کلان شهرها را دچار اغتشاش فضایی نموده و قابلیت توسعه آن‌ها را کاهش می‌دهد. الحاق سکونتگاه-های پیرامونی مزایا و معایب زیادی داشته که در این پژوهش به بررسی پیامدهای (معایب) الحاق روستاهای چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان به شهر شهرکرد در سه بعد اقتصادی، فرهنگی اجتماعی و محیط زیستی – کالبدی مورد پرداخته شده است. همان‌طور که میانگین‌ها نشان داده مهم‌ترین آسیب ناشی از پیوستن روستاهای چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان به شهر شهرکرد آسیب محیط زیستی –کالبدی می‌باشد بروز مشکلاتی چون افزایش آلودگی های محیط زیست، از بین رفتن معماری سننتی، تخریب تنوع زیستی، تغییر کاربری اراضی، از بین رفتن چشم اندازهای طبیعی، افزایش ساخت و سازهای کنترل نشده و... از جمله آسیب های ناشی از الحاق سکونتگاه های روستایی(چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد می‌باشد. یافته‌های پژوهش در این بعد با یافته‌های شفیعی ثابت و خاکسار (۱۳۹۶)، مهدوی و برنجکار (۱۳۹۳)، اویسی (۱۳۹۲)، شفیعی ثابت (۱۳۹۳) و افراخته و حجی پور (۱۳۹۲) و ضیاء توانا و قادرمزی (۱۳۸۸)، مارتینوز (۲۰۰۷)، پندی و سیتو (۲۰۱۴) و کائوو همکاران (۲۰۱۷) همخوانی دارد. زیرا آن‌ها نیز آسیب محیط زیستی –کالبدی ناشی از الحاق سکونت‌گاه‌ها به شهر و تغییر در کاربری اراضی کشاورزی را تائید نموده‌اند. از جمله پیشنهاداتی که در راستای کاهش آسیب‌های محیط زیستی کالبدی می‌توان ارائه داد آنکه به توزیع متوازن و متعادل جمعیت در بخش‌های مختلف شهر، هدایت منطقی گسترش شهری در مناطق پیش‌بینی شده توسط سازمان‌های مربوطه، نظارت بر ساخت و ساز در حریم شهر و بالاخره فراهم نمودن امکانات رفاهی در روستاها برای جلوگیری از مهاجرت روستائیان به شهر.

در ارتباط با پیامدهای اقتصادی الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد نیز یافته‌های پژوهش همچنین نشان داده که دومین آسیب ناشی از الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد آسیب‌های اقتصادی می‌باشد. بروز مشکلاتی چون بورس بازی و افزایش قیمت زمین و مسکن، کاهش رغبت روستاییان به فعالیت‌های تولیدی (کشاورزی و دامی)، فرار سرمایه از روستاها و پس انداز آن‌ها در شهر، افزایش هزینه‌های زندگی، بلا استفاده ماندن بخشی از سرمایه (زمین)، محدودیت در تامین زمین و مسکن و... از جمله مهم‌ترین آسیب های ناشی از الحاق روستاهای مورد بررسی به شهر شهرکرد بوده‌اند. افراخته و حجی پور (۱۳۹۲) بر تحول ساختار اقتصادی ناشی از خزش شهری تاکید کرده است. ضیاء توانا و قادرمزی (۱۳۸۸) نیز افزایش ۱۰۰ تا ۴۰۰ برابری قیمت زمین و مسکن در روستاهای در شرف الحاق را تائید کرده است. شیخ بیگلو و اکبریان رونیزی (۱۳۹۷) نیز تائید نموده که آثار منفی الحاق روستاهای مورد مطالعه به شهر شیراز در بعد اقتصادی بیش از آثار مثبت آن است. کمک به رونق اقتصادی با شناسایی پتانسیل‌های روستایی و راه اندازی کسب و کارهای کوچک، سرمایه‌گذاری در موضوع گردشگری برای روستاهای واجد شرایط می‌تواند در جلوگیری از مهاجرت روستائیان و رونق اقتصادی روستاها موثر باشد.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

سومین آسیب ناشی از الحاق سکونتگاه‌های روستایی (چالشتر، مهدیه، زانیان، نافچ و کیان) به شهر شهرکرد آسیب‌های اجتماعی- فرهنگی می‌باشد یافته‌های پژوهش نشان داده که الحاق روستاهای مورد مطالعه به شهر شهرکرد پیامدهای متعددی داشته که مهم‌ترین آنها افزایش تجمل گرایی و گرایش به مصرف کالاهای لوکس، کاهش همبستگی (ارتباطات انسانی) و مشارکت، ازدحام و تراکم جمعیت، الگو برداری از زندگی و فرهنگ شهرنشینی، تروج اندیشه ناکارآمد بودن روستا برای زندگی در میان بومیان، افزایش بوروکراسی، سخت‌تر شدن اعمال مدیریت شهری به سبب بزرگ‌تر شدن محدوده‌های قانونی و خدماتی و بروز ناهنجاری‌های مختلف اجتماعی - فرهنگی و... می‌باشد. این یافته‌های پژوهش را محققانی چون شیخ بیگلو و اکبریان رونیزی (۱۳۹۷)، اویسی (۱۳۹۲)، افراخته و حجی پور (۱۳۹۲) نیز تائید نموده‌اند. آثار زیانبار اجتماعی-فرهنگی الحاق روستاها به شهرها، نابرابرهای اجتماعی در زمینه کیفیت زندگی، تحول در ساختار اجتماعی-فرهنگی و هماهنگ نبودن با توسعه پایدار از جمله آسیب‌هایی هستند که محققان به آن‌ها اشاره نموده‌اند.

در راستای کاهش اثرات منفی و مخرب خزش شهری بر شهرکرد و سکونتگاه‌های الحاق شده در این منطقه پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- توزیع متوازن و متعادل جمعیت در بخش‌های مختلف شهر؛
- هدایت منطقی گسترش شهری در مناطق پیش‌بینی شده توسط سازمان‌های مربوطه؛
- نظارت بر ساخت و ساز در حریم شهر؛
- فراهم نمودن امکانات رفاهی در روستاها برای جلوگیری از مهاجرت روستائیان به شهر؛
- کمک به رونق اقتصادی با شناسایی پتانسیل‌های نافچ، چالشتر، کیان، مهدیه؛
- راه‌اندازی کسب و کارهای کوچک در پیرامون شهر؛
- جذب سرمایه گذاری در امور گردشگری سکونتگاه‌های واجدشرایط؛
- توجه به موضوع آموزش در مناطق نافچ، چالشتر، کیان، مهدیه ؛
- ارتقاء سطح کیفیت زندگی در مناطق نافچ، چالشتر، کیان، مهدیه؛
- پیش بینی امکانات فرهنگی تفریحی مناسب در مناطق نافچ، چالشتر، کیان، مهدیه؛
- تسهیل امور مربوط به تولید در مناطق پیرامونی شهرکرد (صدور مجوز)؛ و
- انتقال آداب، فرهنگ و سنن روستایی با برگزاری انواع جشنواره های محلی- منطقه ای به جوانان.

منابع

افراخته، حسن و حجی پور، محمد. (۱۳۹۲)، **خزش شهری و پیامدهای آن در توسعه پایدار روستایی(مورد : روستاهای پیرامونی شهر بیرجند)**، فصلنامه جغرافیا، ۱۱(۳۹): ۱۵۸-۱۸۵ .

اویسی، مسلم. (۱۳۹۲). **خزش شهری چالشی پیش روی برنامه ریزی های توسعه پایدار شهری مورد مطالعه: روستاهای در معرض ادغام سنندج**، نخستین همایش ملی مدیریت یکپارچه شهری و نقش آن در توسعه پایدار.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

پریزادی، طاهر، صالحی، عبداله. (۱۳۹۶). **تحلیل فضایی عوامل موثر بر ناپایداری الگوی توسعه شهری (مطالعه موردی : شهر بانه)**. مجله آمایش جغرافیایی فضا **۷(۲۶)**: ۱۱۴-۱۰۰.

جلالیان، حمید؛ ضیائیان، پرویز؛ دارویی، پرستو و کریمی، خدیجه.(۱۳۹۲). **تحلیل خزش شهری و تحولات کاربری اراضی (مطالعات تطبیقی شهرهای ارومیه و اصفهان)** فصلنامه برنامه ریزی کالبدی –فضایی، ۲(۴): ۹۸-۷۳.

رهنما، محمد رحیم و عباس زاده، غلامرضا. (۱۳۸۷). **اصول، مبانی و مدل های سنجش فرم کالبدی شهر**، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.

سرایی، محمد حسین؛ موید فر، سعیده وبیرانوند زاده، مریم (۱۳۹۰). **ارزیابی تطبیقی تحولات ساختاری و عملکردی شهر یزد ناشی از پیوستگی روستاهای ادغام شده، نمونه موردی: روستاهای خیرآباد و عیش آباد**، فصلنامه معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۱۱: ۳۳۷ – ۳۴۷.

سرور، هوشنگ وخیری زاده، منصور. (۱۳۹۶). **ارزیابی توسعه فیزیکی درون‌زا و برون‌زای شهر مراغه و ارائه الگوی بهینه**، فصلنامه برنامه ریزی و آمایش فضا، ۲۱(۳) : ۳۲۹-۳۶۷ .

شاریه، ژان (۱۳۷۳). **شهرها و روستاها**، تهران: نشر نیکا.

شفیعی ثابت، ناصر (۱۳۹۳). **خزش کلان شهرتهران و ناپایداری کشاورزی روستاهای پیرامونی**. آمایش محیط, ۷(۲۴)، ۱۴۵-۱۶۲.

شفیعی ثابت، ناصر و خاکسار، سوگند (۱۳۹۶). **پیامدهای محیطی –اکولوژیک خزش شهری درسکونتگاههای روستایی پیرامون شهر همدان**، فصلنامه علوم محیطی، ۱۵(۳): ۵۵ -۷۳ .

شکویی، حسین (۱۳۸۱). **دیدگاه های نو در جغرافیای شهری**، جلد اول، انتشارات سمت.

شیخ بیگلو، رعناو اکبریان رونیزی، سعید رضا (۱۳۹۷). **خزش شهری، الحاق روستا به شهر و تحلیل اثرات و پیامدها از دیدگاه ساکنان (مطالعهٔ موردی: روستاهای الحاقی به کلان شهر شیراز)**، پژوهش های جغرافیای انسانی، ۵۰(۳): ۵۹۱-۶۰۸.

صالحی، عبداله (۱۳۹۴). **بررسی وضعیت پایداری الگوی توسعه فضایی شهر بانه**؛ پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه خوارزمی تهران.

ضیاء توانا، محمد حسین و قادرمزی، حامد (۱۳۸۸). **تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیراشهری در فرایند خزش شهر روستاهای نایسر و حسن آباد سنندج**، فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، ۴۱(۶۸): ۱۱۹- ۱۳۵.

طاهره خانی، مهدی و افتخاری، رکن الدین (۱۳۸۳). **تحلیل نقش روابط متقابل شهر وروستا در تحول نواحی روستایی استان قزوین**، نشریه مدرس، ۴ (۳۵): ۷۹-۱۱۲.

محمدی، سعدی، مرادی، اسکندر، حسینی، شرمین. (۱۳۹۹)، **شناسایی و تحلیل اثرات خزش شهری بر وضعیت توسعه نواحی روستایی پیرامون (مطالعه موردی: روستاهای پیرامون شهر مریوان)**، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۰ (۵۶) :۵۵-۷۴.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]

مهدوی، مسعود و برنجکار، افسانه (۱۳۹۳). **خزش شهر و تغییر کاربری اراضی روستایی (مطالعه موردی شهرستان بندر انزلی در ۴۵ سال اخیر)**، چشم انداز جغرافیایی در مطالعات انسانی، ۹(۲۷): ۱۷-۱.

Abudu, D.; Echima, R. & Andogah, G (2018), **spatial assessment of urban sprawl in Arua Municipality, Uganda.** The Egyptian Journal of Remote Sensing and Space Science, 7 December 2018.

Cao,H. Liu,J. Fu,C Zhang,W . Wang,G and Luo.L.(2017).**Urban Expansion and Its Impact on the Land Use Pattern in Xishuangbanna since the Reform and Opening up of China,** Remote Sens, 9, 137.

Ehrlich, M., Hilber, C. & Schöni, O. (2018), **Institutional settings and urban sprawl: Evidence from Europe.** Journal of Housing Economics, Volume 42, December 2018.

Kleemann, J., et al. (2017), **Peri-Urban Land Use Pattern and Its Relation to Land Use Planning in Ghana**, West Africa, Landscape and Urban Planning, 165(1), 280–294.

Lawrence, K., 2012. **Urban Sprawl to Triple by 2030**, science daily. 2(4), 384-423.

Martinuzzi, Sebasti´an, William A. Gould, Olga M. Ramos Gonz´alez, (2007), **Land Development, Land use, and Urban Sprawl in Puerto Rico, integrating remote sensing and population census data,** Landscape and Urban Planning**,** 79, 288-297.

Oasis, Muslim (2013). **Urban creep a challenge facing urban sustainable development planning: Villages at risk of merging Sanandaj,** the first national conference on integrated urban management and its role in sustainable development**.**

Pandey, B. and Seto, K. C., (2014), **Urbanization and Agricultural Land Loss in India: Comparing Satellite Estimates with Census Data**, Journal of Environmental Management; 148(1), 53-66.

Tan, R., et al., (2014), **Urban Growth and Its Determinants across the Wuhan Urban Agglomeration, Central China, Habitat International**, 44(1), 268-281.

Yikalo, H, And Aray, F. (2009), **URBAN Land Use Chage Analysis And Modeling: A Case Study of Setubal and Sesimbra,Podtugal**. Remote Sensing ISSN 2072-4292.1549:1563.

Zhao, P., 2013, **Too Complex to Be Managed? New Trends in Peri-Urbanisation and Its Planning in Beijing,** Cities, 30(1), 68–76.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1399.20.56.20.1]
[DOI: 10.29252/jgs.20.56.349]